

В. Ю. Степанов,
к. т. н., доц.,
декан факультету менеджменту,
доцент кафедри філософії та політології
Харківської державної академії культури

МОДЕЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Досліджено умови створення інформаційно-комунікативних моделей, розглянуті фактори, що впливають на інформаційно-комунікативний простір при його моделюванні в інформаційному суспільстві.

Ключові слова: інформація, комунікація, модель, простір, суспільство.

Інформаційно-комунікаційні технології посідають сьогодні центральне місце у відновленні й реструктуризації всіх видів діяльності, тому вченими все більший акцент робиться на специфіку розвитку цивілізації в інформаційному суспільстві, на особливостях сучасних комунікаційних стратегій. Аналіз джерел, що характеризують парадигми інформаційного впливу й безпосередньо пов'язаних з розкриттям сутності понять “модель” й “моделювання”, підтверджує багатогранність досліджуваної теми й актуальність введення практики інформаційно-комунікативного моделювання при формуванні державної інформаційної політики.

Дослідженнями різних аспектів управління і формування інформаційно-комунікативного простору займалися: В. Бакуменко, А. Голубицький, А. Дегтяр, Л. Донець, В. Іноземцев, В. Коломієць, І. Клименко, А. Костирев, Г. Климовицька, Т. Куценко, А. Никифоров, Я. Пушак, С. Чистов, Г. Почепцов, М. Сендзюк, О. Шевчук та багато ін. При дослідженні ролі комунікації в розвитку глобалізаційних процесів впливає актуальність звертання до соціально-філософського дослідження феномена комунікації. Вона визначається назрілою потребою в здійсненні теоретичної рефлексії над змінами, що відбуваються у сфері комунікації, та супутніми їм соціальними змінами; в осмисленні можливостей, що відкриваються, соціальної регуляції, пов'язаних з новою фазою розвитку комунікації й

сполучених з нею небезпек обмеження волі індивідуальної свідомості [3; 4; 6; 9]. Усі ці фактори відбиваються на принципах моделювання інформаційно-комунікативного простору, в рамках якого регулюється взаємодія індивідів, груп і спільність поглядів у сучасному суспільстві, підданому глобалізаційним деформаціям [1]. Сфера комунікацій створює власну сферу, з якою має справу людина. Комунікативність та комунікаційність є невід'ємною частиною людського буття. Різні події утворюють складний мозаїчний текст сучасної інформаційної культури, у якому комунікативний простір спілкування, є чинником, що конститує життєвий світ людини. Однак полілокальний стан світу свідчить про зміну самої основи сучасного порядку. Його мозаїчна основа являє собою переплетіння різних елементів, які не можуть бути зведені до єдиного знаменника [8; 10].

Усе це актуалізує тему даної статті та визначає її мету: дослідити умови створення інформаційно-комунікативних моделей, виявити способи їхнього впорядкування та розглянути фактори, що впливають на інформаційно-комунікативний простір при його моделюванні в інформаційному суспільстві.

Поняття комунікативного простору складається з різноманітного кола явищ, багато з яких традиційно розглядаються в рамках різних дисциплін, таких як естетика, стилістика, теорія тексту й дискурсу, лінгвістична прагматика, психолінгвістика, а деякі взагалі є мало вивченими [7]. Компонентами комунікативного простору є, по-перше, мовні й художні жанри, роль яких у якості самих загальних “рамок”, що визначають властивості художнього тексту або повсякденного спілкування, останнім часом залучила до себе увагу багатьох дослідників. Важливу складову комунікативного простору складає уявлення автора повідомлення про реального або потенційного партнера, до якого він звертається, його інтересах і намірах, про характер своїх особистих та мовних взаємин з ним. Нарешті, свій внесок у комунікативний простір вносить самосвідомість і

самооцінка мовця, подання про те, яке враження він сам і його повідомлення повинні робити на оточення [2].

Для побудови інформаційно-комунікативної моделі необхідно визначити, на якому рівні простору протікає комунікація. Для цього необхідно визначити два параметри: комунікативну дистанцію (параметр довжини простору) і щільність комунікації (параметр проникності простору). У комунікативній дистанції визначено два значення дистанції: близька й далека. Близька дистанція означає, що спілкування протікає при тісному зіткненні в просторі. При взаємодії на далекій дистанції соціотипи розділені істотною відстанню, обумовленою соціальними й культурними показниками розвитку.

Оскільки моделювання комунікації однаковою мірою залежить від обох параметрів, інформаційний обмін між системами можна розглядати як добуток комунікативної дистанції на щільність комунікації. Інформаційний обмін приймаючи дискретні значення, є показником знаходження об'єкта на одному з рівнів комунікативного простору, це глибока комунікація та поверхнева комунікація.

Глибока комунікація означає щільний інформаційний обмін, коли в спілкування утягуються практично всі наявні в розпорядженні соціотипа інформаційні ресурси. Виникає тісне переплетення “силових ліній” інформаційних полів, що свідчить про високу довірчість контакту.

Поверхнева комунікація відбувається при неповному залученні в обмін наявних інформаційних ресурсів. Щільність інформаційного потоку виявляється набагато менше в порівнянні з першим випадком. Ступінь довірчості також невелика.

Наведені рівні з'єднані відносинами суміжності й протилежності. Протилежними є фізичний рівень та інтелектуальний. Це означає, що вони перебувають друг до друга відносно зворотної пропорційності: чим більше людина живе фізичним життям, тим менше він розвивається інтелектуально й навпаки.

Також виключають один одного соціальний і психологічний рівні. Неможливо одночасно піклуватися про окрему людину (індивідуальний підхід) і про цілу групу людей (масовий підхід). Макросоціум заохочує людину приносити особисте на вівтар суспільного, а мікросоціум (наприклад його родина) хотів би протилежного: щоб близька людина більше часу проводила у будинку. Хоча комунікативні рівні й циклічні, але більше зручним і технологічним для моделювання є пропонуване віртуальне зображення їхньої вертикальної ієрархії по певних рівнях.

Перший рівень взаємодії у комунікативному просторі (дистанція близька, але комунікація поверхнева) зветься фізичний, тому що характерно для щільного, матеріально опосередкованого зіткнення фізичних носіїв інформаційних систем. На цьому рівні задовольняються природні потреби людини.

Другий рівень взаємодії в комунікативному просторі (дистанція близька, а комунікація глибока) називається психологічним, оскільки на перше місце виходить обмін таємної, особистісної, що йде з душі інформації. Цей психологічний рівень припускає самі довірчі відносини, оскільки на цьому рівні людина задовольняє свої інтимно-емоційні потреби (в любові, дружбі, й т.ін.).

Третій рівень взаємодії в комунікативному просторі (дистанція далека, комунікація поверхнева) називається соціальним, тому що регулюється суспільними нормами, традиціями й ритуалами, законодавством, державними інститутами й т.ін. Цей рівень комунікації підкоряє інтереси індивіда інтересам соціуму, тому носить найбільш формальний характер. Об'єкт соціальної комунікації виступає не як унікальна особистість, а як представник того або іншого соціального стану або професійної групи. На цьому рівні людина задовольняє свої потреби в кар'єрі, навчанні, праці та повазі.

Четвертий рівень взаємодії в комунікативному просторі (дистанція далека, але комунікація глибока) зветься інтелектуальним, або

інформаційним рівнем. Здійснювати глибоку комунікацію без зіткнення з іншою стороною можна, лише перенісши весь інформаційний обмін усередину себе, у свій мозок. Інтенсивно працює при цьому пам'ять та уява людини. Тільки на цьому рівні можна звертатися до глибин своєї підсвідомості й добувати відомості, накопичені поколіннями людей, що жили до тебе.

При складанні інформаційної моделі в процесі комунікацій можна виділити чотири базових елементи: відправник, особа, що генерує ідеї або збирає інформацію та передає її; повідомлення, власне інформація, закодована за допомогою символів; канал, засіб передачі інформації; одержувач. При обміні інформацією відправник та одержувач проходять кілька взаємозалежних етапів. Їхнє завдання – скласти повідомлення й використати канал для його передачі таким чином, щоб обидві сторони зрозуміли й розділили вихідну ідею. Це важко, тому що кожен етап є одночасно крапкою, в якій зміст може бути перекручений або повністю втрачений. Найпростіша модель процесу обміну інформацією містить наступні взаємозалежні етапи: зародження ідеї; кодування й вибір каналу; передача; декодування. При цьому весь процес комунікацій часто завершується за кілька секунд. Таким чином, здійснення комунікацій – це сполучний процес, необхідний для будь-якої важливої управлінської дії.

Не менш важливим є й процес моделювання інформаційного простору, що не може розвиватися відокремлено від комунікативного. При цьому важливо враховувати зауваження В. Могілевського про прогнозоване руйнування структури у випадку розриву інформаційних каналів або їхньому перевантаженню, використання недостатньо достовірної інформації або дезінформації [5].

Сьогодні у зв'язку зі стрімким розвитком засобів масової інформації та засобів масової комунікації, мультимедійних технологій, Інтернету особливе значення має вивчення, виявлення тенденцій, закономірностей, механізму впливу нових інформаційних технологій на культуру і духовний стан

суспільства. Чим цей розвиток обернеться для більшості громадян залежить від змістовної сторони державної інформаційної політики.

Процес інформатизації, формування інформаційного суспільства, ведучий до ефекту Global village і проникності просторових, культурних, політичних, мовних і т.п. бар'єрів, включенню регіонів, держав, тих або інших соціальних груп в єдиний політичний, економічний, правовий, інформаційний простір, багаторазово множить ступінь взаємозалежності всіх суб'єктів світового співтовариства.

В інформаційному суспільстві, що володіє понадпровідною інформаційною інфраструктурою навіть локальна малозначима подія може знайти глобальний масштаб всупереч всім традиційним канонам інерційності соціальних систем й їхньої здатності до гомеостатичного саморегулювання, покликаною гасити збурювання й флуктуації соціального середовища [9].

Соціальний гомеостат (сукупність засобів і технологій соціального керування й самоврядування), сформований у докомп'ютерну епоху й розрахований на об'єктивну міцність природних бар'єрів у сфері соціальних комунікацій, у постіндустріальному суспільстві вже неефективний. Розмаїтість інформаційних повідомлень про події, думки, що містить керуючі впливи, трансльованих через канали інформаційної інфраструктури й що роблять вплив, що детермінує, на соціальні процеси, стало в наші дні неймовірно велике. Тому утвориться в результаті цих різноманітних, суперечливих, різномасштабних впливів кумулятивний ефект формує настільки незбагнено складну систему детермінованості соціального розвитку, що останній об'єктивно з'являється перед сучасними суб'єктами соціального керування як ірраціональна, індетермінована феноменологія.

Інформаційне суспільство, маючи єдність у різноманітті та динамізм розвитку, знайшло й новий ступінь уразливості перед деструктивними факторами й різними соціальними девіаціями. Природним наслідком всіх цих тенденцій є неадекватні управлінські рішення, непередбачені наслідки рішень, волюнтаризм і суб'єктивізм керівників різного рангу, конфронтації,

спроби лобіювання, втручання в об'єктивні процеси тих або інших сил, маніпуляції суспільною думкою, введення інформаційного режиму і т.ін.

Сутність сучасного поняття “інформаційний режим” полягає насамперед в якісно іншому рівні інтелектуалізації інформаційного простору, необхідному для стійкого розвитку суспільства, підвищення міри його керованості, нейтралізації фактору індетермінізму соціальних процесів. Ціль інтелектуалізації полягає в створенні системи виробництва й передачі на входи керуючих блоків соціуму змістовноутримуючої інформації, що максимально відповідає завданню формування й прийняття управлінських рішень. Інтелектуалізація інформаційного простору здійснюється за таких умов: оптимальному структуруванню світового інформаційного простору за рахунок упорядкування глобальної інформаційної інфраструктури; інтеграції й структуруванню світових інформаційних ресурсів; інтелектуалізації інформаційних потоків і процедур переробки інформації.

Створення різних рівнів моделювання керованих систем в інформаційних потоках забезпечить пряме включення соціальної сфери в системи моніторингу майбутньої глобальної інформаційної інфраструктури соціального регулювання. Усе це буде виконувати в інформаційному суспільстві функції соціального гомеостата, що забезпечує стійкий розвиток суспільства, що оперативно діагностує відхилення, позаштатні ситуації й керування соціальними процесами.

В усіх значимих крапках перетинання й концентрації інформаційних потоків повинні бути створені центри інтелектуальної переробки інформації, що формують майбутні моделі інфраструктури інформаційного простору.

Моделювання інформаційно-комунікативного простору повинне враховувати, що розвиток технологій моніторингу й аналітики вимагає оперативності, багатофакторного охоплення реальності, необхідні для ефективного соціального керування.

Реалізація нового інформаційного режиму поряд з інтелектуалізацією інформаційного простору припускає синтез управлінських та інформаційно-

аналітичних технологій, що надалі повинне видозмінити характер і спосіб реалізації управлінських функцій, роль традиційних інститутів державної влади, демократичних процедур, значною мірою замінивши їх віртуальними соціальними технологіями.

Кількісна і якісна еволюція існуючих тенденцій у сфері виробництва інформації й комунікативного обміну неминує веде до формування цілісного умовно – замкнутого циклу соціального керування: соціальна система (об'єкт керування), що складає із вхідних датчиків комп'ютерного моніторингу; телекомунікаційні канали – власне центри ситуаційного аналізу (реєстрація даних, що надходять, їхня багатоаспектна обробка, розробка прогнозів, сценаріїв управлінських рішень і т.ін.); трансляція керуючих імпульсів (зворотний зв'язок) до керованої соціальної системи. За тим повторюється новий цикл моніторингу з урахуванням результатів керуючих впливів.

Наявність розвиненої інформаційної інфраструктури, що інтегрує всі рівні органів державної влади та керування, застосування ефективних засобів збору, систематизації, класифікації, передачі й зберігання великих обсягів інформації, сучасних технологій одержання й обробки даних, їхнього аналізу й моделювання є показником державної інформаційної політики.

Екстраполюючи параметри й темпи прогресу у сфері комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, зростаючу віртуалізацію всіх сфер людської діяльності, можна визначити інформаційну аналітику й інформаційний моніторинг як перспективні технології керування комунікацією у ХХІ ст.

Список використаних джерел:

1. *Богословский В. И.* Информологическая интерпретация компетентностного подхода / В. И. Богословский, М. Н. Потемкин / Сайт “Информационные технологии в образовании”. – Режим доступа : <http://www.ito.su/main.php?pid>
2. *Брижко В. М.* Вступ до інформаційної культури та інформаційного права / В. М. Брижко, В. Д. Гавловський, Р. А. Калюжний, В. М. Попович, В. С. Цимбалюк ; М. Я. Швець (заг. ред.), Р. А. Калюжний (заг. ред.) ; Академія правових наук України ; Науково-дослідний центр правової інформатики. – Ужгород : ІВА, 2003.– 240с.
3. Декларація принципів “Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті” від 12.12.2003 р.

4. Закон України “Про телекомунікації” від 18 листопада 2003 р. // ВВР України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.
5. Могилевский В. Д. Методология систем / В. Д. Могилевский. – М. : Экономика, 1999. – С. 42–44.
6. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22.07.2000 р. // Дип. весник, 2000. – № 8. – С. 51–56.
7. Попов В. Д. Информациология и информационная политика / В. Д. Попов. – М. : РАГС, 2005.
8. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : Вид. центр “Київський університет”, 1999. – 308 с.
9. Сляднева Н. А. Информационно-аналитическая деятельность: проблемы и перспективы / Н. А. Сляднева // Информационные ресурсы страны. – 2001. – № 2. – С. 14.
10. Уманський Ю. В. Формування інформаційного простору державного управління / Ю. В. Уманський // Фінансовий механізм державного управління економікою України : зб. наук. пр. Дон. держ. ун-ту управління. – Т. VIII – Вип. 85. – Донецьк : ДонДУУ, 2007. – С. 101–112. – (Серія “Державне управління”).

Stepanov V. Yu. A design of informatively-communicative space is in informative society.

The terms of creation of informatively-communicative models are investigational in the article, factors, affecting informatively-communicative space at his design in informative society, are consider

Key words: information, communication, model, space, society.

Степанов В. Ю. Моделирование информационно-коммуникативного пространства в информационном обществе.

Исследованы условия создания информационно-коммуникативных моделей, рассмотрены факторы, воздействующие на информационно-коммуникативное пространство при его моделировании в информационном обществе.

Ключевые слова: информация, коммуникация, модель, пространство, общество.